

Review article

Identifying and classifying criteria for selecting information resources in bibliotherapy interventions: a systematized review

CrossMark
click for updates

Masoumeh Rabie^a , Ziba Farajzadegan^b , Ahmad Papi^c , MohammadReza Hashemian^d ,
, Rasool Nouri^c

^a School of Medical Library and Information, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

^b Child Growth and Development Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

^c Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

^d Department of Medical Library and Information Science, School of Allied Medical Sciences, Ahvaz Jondishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran.

ARTICLE INFO

Corresponding Author:

Rasool Nouri

e-mail addresses:

nouri@mng.mui.ac.ir

Received: 25/Feb/2025

Revised: 22/Jun/2025

Accepted: 09/Jul/2025

Published: 20/Jul/2025

Keywords:

Bibliotherapy

Content criteria

Appearance criteria

Selection process

10.61186/jha.27.4.15

ABSTRACT

Introduction: The selection of appropriate resources for bibliotherapy interventions is critical to ensure their therapeutic effectiveness. However, despite continued academic efforts to introduce appropriate resources or criteria for selecting resources, there remains a lack of clearly defined and documented criteria for selecting appropriate resources for bibliotherapy. The study aims to identify content and appearance criteria, and the selection process involved in bibliotherapy interventions.

Methods: This systematized review involved comprehensive searches across databases including PubMed, Scopus, Web of Science, Embase, Cochrane, ProQuest, LISTA, Magiran, SID, Irandoc, Noormags, Sivilica, and Elmnet. A two-stage screening process (title/abstract review and full-text evaluation), resulted in the selection of 31 studies that met the predefined inclusion and exclusion criteria for in-depth analysis. Data was extracted using a predefined template, synthesized and categorized, and then presented in narrative form and tabulated format.

Results: The content criteria for resource selection included "content", "language and literature", "audience", and "credibility". The appearance criteria for resource selection included: "titles", "form elements", and "appendices". The resource selection process included three key elements: "selection stages", "people involved", and "selection tools".

Conclusion: The content and appearance criteria identified in this study offer bibliotherapists an evidence-based framework for resource selection, directly enhancing the therapeutic impact of bibliotherapy interventions.

What was already known about this topic:

- Bibliotherapy is one of the low-cost, accessible and effective method for treating diseases and providing psychological counseling.
- The selection of appropriate resources is a key factor in bibliotherapy.
- There is still no specific and codified set of criteria for selecting appropriate bibliotherapy resources.

What this study added to our knowledge:

- The study introduced content and appearance criteria for selecting appropriate bibliotherapy resources.
- The study identified the process of selecting resources, including selection stages, people involved, and selection tools.
- For bibliotherapy to be more effective, resources must meet appropriate content and appearance criteria.

Copyright: © 2025 The Author(s); Published by Iran University of Medical Sciences. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits any non-commercial use, sharing, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s) and the source.

Extended Abstract

Introduction

Bibliotherapy involves the use of books as a therapeutic tool and serves as a complementary method alongside medicine treatment and clinical psychiatry. It helps individuals cope with emotional or mental health challenges, offering support in resolving personal issues through structured and guided reading [1]. Numerous studies have explored the application and effectiveness of bibliotherapy in treating patients across various age groups and populations. Findings indicate that bibliotherapy significantly enhances self-management skills in elder adults, improves quality of life, and promotes greater social engagement [2]. Furthermore, bibliotherapy positively influences children's problem-solving abilities and social skills [3]. Books serve as powerful tools for reshaping values and attitudes. Additionally, bibliotherapy can enhance students' self-esteem [4]. Due to its comprehensive nature, this method has also demonstrated effectiveness in treating a wide range of psychological disorders [5-9]. A critical factor in effective bibliotherapy is the selection of appropriate resources. Research has identified various types of materials suitable for therapeutic interventions. Notable examples include *Feeling Good* [10,11] and Brenner's *Psychology of Depression* [12]. Some studies highlight storybooks as appropriate tools to alleviate psychological problems [13, 14]. Other research underscores the significance of source characteristics, such as physical format, design, and thematic relevance, in maximizing treatment effectiveness [15-17].

Despite substantial efforts in the literature to propose criteria or resources for bibliotherapy, there is no still standardized, evidence-based criteria for the selection of appropriate materials for bibliotherapy interventions. Furthermore, our preliminary investigations revealed a lack of studies specifically examining the criteria for selecting suitable bibliotherapy resources. This study aims to address this gap by determining and categorizing criteria for selecting appropriate information resources for bibliotherapy interventions, through a comprehensive review of literature. The findings are intended to support bibliotherapists in implementing these interventions more effectively and purposefully.

Methods

This systematized review aimed to determine the appearance and content criteria, and the selection process for appropriate information sources in bibliotherapy.

Search strategy: Relevant keywords were identified using MeSH, Embase, and ERIC thesauri, systematic literature searches, and consultations

with subject matter experts. The list of keywords included: bibliotherapy, bibliocounseling, book remedy, poetry therapy, poetry remedy, reading therapy, reading remedy, literary therapy, literary remedy, and therapeutic storytelling. The search strategy is available in supplement. Comprehensive searches were conducted in PubMed, Scopus, Web of Science, Embase, Cochrane, ProQuest, LISTA, Magiran, SID, Irandoc, Noormags, Sivilica, and Elmnet. Gray literature was searched through Google Scholar and theses databases such as Proquest and Irandoc.

Inclusion/Exclusion criteria: Inclusion criteria were quantitative, qualitative, or mixed method designs aligned with the study objective, focused on content or appearance criteria, or the selection process for bibliotherapy resources, published until 30 December 2024, in English or Farsi. Exclusion criteria included studies with inaccessible full texts and those focused on information therapy or web therapy.

Study selection: Relevant studies were identified through database searches, gray literature review, and manual searching. Duplicates were removed using EndNote (v.X9). A two-stage screening process was then applied: first by titles/abstracts, then by full-text evaluation, both aligned with predefined inclusion/exclusion criteria. Studies not aligned with the research objectives or failing to meet inclusion criteria were excluded. This process was independently conducted by two researchers (R.N. and Z.F.), with disagreement resolved by a third reviewer (A.P.).

Data extraction: The information extracted from each study included: the first author, publication year, country, method, sample, type of resources selected for bibliotherapy, content or appearance criteria as well as the selection process, recorded using a data extraction form. Data extraction was independently performed by two researchers to ensure accuracy. Any discrepancies were resolved through consensus-based discussion.

Data synthesis: Extracted data related to content and appearance criteria and the selection process were thematically categorized and synthesized systematically. Results were presented in two formats: a narrative summary and structured tables.

Results

A search of databases, gray literature and manual searches identified 8,779 records. After removing duplicates, 3,437 records remained. The remaining records underwent a two-stage screening process. After screening titles and abstracts, 329 studies remained. During full text screening, 298 studies were excluded for not aligning with the research objectives or failing to meet the inclusion/exclusion

criteria, while 31 studies were selected for final review and data extraction. Based on the findings, the content-related selection criteria were categorized into four main criteria: content, language and literature, audience, and credibility.

Table 1 outlines these criteria and their sub-criteria. Table 2 presents the appearance-based criteria for the resource selection. The main appearance criteria included titles, form elements, and appendices.

Table 1. Content criteria in choosing appropriate resources in bibliotherapy interventions

Main criteria	Sub-criteria	References
Content	Realistic	[14, 17-19]
	Age-appropriate content	[19-21]
	Addressing audience's problem	[17, 18, 22-33]
	Fostering a positive mental image in the audience	[24, 34-39]
	Logical development of events	[19, 21, 30, 34]
	Readability level	[18, 31, 34, 38, 40]
	Evidence-based	[18, 29, 30, 35, 39]
	Providing information about the disease and its treatment	[24]
Language and literature	Simplicity	[17, 38]
	Type of content (story, poem, etc.)	[14,24,27, 28,32,34-36]
	Fiction	[27, 36, 41]
	Well-developed characterizations	[40-43]
	Humorous elements	[19]
Audience	Cultural, indigenous, and racial factors	[18,24,28,30,31,34,35,42,43]
	Respecting the audience's beliefs and values	[18, 43]
	Gender relevance	[24, 35, 41]
	Age relevance	[20, 21, 24, 40, 44]
	Family characteristics	[43]
	Carefully selected resources	[14, 23-25]
Credibility	Evaluation by specialized institutions	[14, 23-25]
	Publisher credibility	[37]
	Author credibility	[20, 37, 44]
	Peer-reviewed content	[28, 30, 31, 40]
	Best-selling resources	[29]
	Non-peer evaluation (e.g. by therapists, librarians, parents, children's literature specialists)	[22,27,29,30,36,40,44,45]
	Copyright date	[27, 32]

Table 2. Appearance criteria for choosing appropriate resources in bibliotherapy interventions

Main criteria	Sub-criteria	References
Titles	Main title	[28]
	Sub-title	[20]
	Headlines	[20]
	Table of contents	[18,20]
Form elements	Book size	[28]
	Layout	[25]
	Paper type	[25]
	Fonts	[17,25,45]
	Being illustrated	[18,19,25,30,32-34,38,41,42]
	Cover	[44]
	Number of pages	[45]
	Being electronic	[30,31]
Appendix	References	[18]
	Study guide	[38]

The resource selection process in bibliotherapy interventions, as obtained from the reviewed literature, was categorized into three main criteria:

selection stages, people involved in selection, and selection tools. These criteria are shown in Table 3.

Table 3. The process of selecting resources for bibliotherapy intervention

Main criteria	Sub-criteria	References
Selection stages	Preparation of initial list	[14, 23, 27, 34]
	Peer and non-peer evaluation	[23, 27, 28, 34, 36, 40, 45]
	Final selection	[14, 20, 22, 23, 28, 30, 45]
People involved in selection	Subject specialist	[36, 45]
	Therapist	[36]
	Content analysis specialist	[36]
	Librarian	[40, 44, 45]
	Nurse	[40]
	Author	[45]
Resource selection tools	Thematic bibliographies	[20, 24, 28]
	List of selected books	[14, 20, 23, 25]
	Library catalogs	[20, 24, 28]
	Databases	[24]
	Textbooks references	[20]
	Website of bookstores	[20]
	Ranked book lists	[29]
	Online book stores	[28, 29]

Discussion

Content-related criteria for selecting resources for bibliotherapy interventions: Based on the findings, content criteria were categorized into four groups: "content", "language and literature", "audience", and "credibility". For content criteria, researchers emphasized that fiction used in bibliotherapy for children and adolescents should be realistic and avoid excessive fictional elements [14,26,46]. The problem addressed in the story and their solutions should be realistic and relatable [24]. It is crucial that bibliotherapy interventions for children are age-appropriate. In this regard, particular attention should be paid to their developmental age [14,19,21]. The content of books suitable for bibliotherapy and the problem addressed in these books should be related to the problem of the audience, which applied to both fiction and non-fiction texts, as highlighted in several studies [17,20,22,23,25,39,46].

The books selected for bibliotherapy should help cultivate a positive mental image in the audience. These books should promote self-confidence, a sense of self-worth, self-awareness, acceptance by oneself and others, reduced feeling of inferiority, and a positive, optimistic outlook on life [34]. Researchers have emphasized several elements that contribute to fostering a positive mental image in audiences: positive characters in children's story books [32], positive role models for teenagers [22], exercises that develop patients' optimism [33], having a positive message [36], and dealing with positive psychology. Furthermore, bibliotherapy texts, especially fiction, must employ logical narrative structures. Therefore, books used for bibliotherapy for issues such as divorce, death and prison should have an interesting and logical storyline [32]. The reading difficulty of books, especially for children and adolescents, should be

considered. For example, the content of self-help fiction books selected for adolescent bibliotherapy should be appropriately matched to their reading ability [46].

The content of books selected for bibliotherapy should be evidence-based. Accordingly, self-help books used to treat anxiety and depression should be authored by qualified mental health professionals and grounded in scientific evidences [27]. Juvenile fiction books used for bibliotherapy interventions should also include information about mental illness and its treatment. Such books should offer coping skills and educational content related to mental illness [22]. The "language and literature" criterion emphasizes simplicity of content and its age-appropriateness [17,36]. Most studies consider fiction suitable for bibliotherapy interventions [14,22,25,26,30,32,34]. Characterization is one of the important criteria when selecting appropriate books for bibliotherapy, especially in fiction. These characters should be culturally diverse, believable, realistic, and have elements of humor [38,40,47].

Audience-related criteria include "cultural, indigenous, and racial factors" and "respect for the audience's beliefs and values" which have been mentioned in many studies [26,28,29,33,40,41]. Paying attention to "gender" is another important consideration in choosing appropriate bibliotherapy resources. Some researchers believe that gender sensitivity must be incorporated into the adaptation of bibliotherapy texts [33]. Under the "credibility" criterion, sub-criteria include: selection by experts, evaluation by specialized institutions, publisher and author credibility, peer and non-peer evaluations, best-selling status, and copyright date.

Appearance-related criteria for selecting resources for bibliotherapy interventions: Based on study's findings, the appearance criteria were categorized into three categories: "titles", "form

elements", and "appendices". Visual appeal of the book includes illustrations [23,31,36,46], appropriate fonts [23,44], page layout [23], type of paper [23], number of pages [26,44], and electronic availability [31,33], all of which are cited in various sources. Coleman and Ganong [46] identified the presence of a reference list as one of the criteria for attractiveness of suitable bibliotherapy resources. Holmes [36] also recommends including a study guide written by a subject matter expert for self-help books.

The resource selection process for bibliotherapy interventions: Findings from this study identified three key components in the resource selection process: "selection stages", "people involved in the selection", and "selection tools". The selection process should begin with preparing an initial list of resources, followed by peer and non-peer evaluations, and culminating in the final selection of resources for bibliotherapy interventions [20,25]. Some studies refer to psychologists, therapists, content analysis specialists, librarians, nurses, and authors as the people should be involved in selection of resources [34,38,44,45]. Finally, selection tools include thematic bibliographies, selected book lists, library catalogs, databases, textbook references, bookstore websites, rated lists, and online bookstores [14,20,23].

Limitations

Among the limitations of this study was the review of studies in English and Persian, which could increase selection bias if Persian-language studies were included. Another limitation of the study was that it only reviewed completed studies and did not include ongoing studies or protocols.

Conclusion

Resource selection is a critical component for effective bibliotherapy. To maximize therapeutic outcomes, bibliotherapy interventions require materials that meet rigorously defined content and appearance criteria, as outlined in this study. The appearance and content criteria as well as the resource selection process identified in this study can help librarians, therapists, psychologists, and psychiatrists in effectively selecting and evaluating resources for bibliotherapy.

Declarations

Ethical considerations: This research was conducted with the code of ethics IR.MUI.NUREMA.REC.1401.051 obtained from the ethics committee in biomedical research of the Isfahan University of Medical Sciences.

Funding: This research was carried out with the financial support of Isfahan University of Medical Sciences, with number 3401229. The funder had no

role in data collection, data analysis and article writing.

Conflicts of interests: The authors declare that there is no conflict of interest.

Authors' contribution: **M.R:** Conceptualization, data curation, data analysis, writing- original drafting, writing-review and editing, final approval; **Z.F:** Conceptualization, study design, methodology, writing-review and editing, final approval; **A.P:** Conceptualization, study design, writing-review and editing, final approval. **MR.H:** methodology, data curation, writing-review and editing, final approval; **R.N:** project administration, supervision, conceptualization, study design, data curation, data analysis, writing- original drafting, writing-review and editing, final approval. All authors have read and approved the text of the article.

Consent for publication: None

Data availability: Data access is possible through the corresponding author.

AI declaration: DeepSeek (developed by DeepSeek Technology Co., Ltd.) was used to edit the English sections of the manuscript. All AI-assisted edits were reviewed and approved by the authors for accuracy and appropriateness.

Acknowledgements: This article is the result of a part of the thesis entitled "Criteria for resource selection for bibliotherapy interventions: A scoping review" in the master's degree in medical librarianship and information science, approved by Isfahan University of Medical Sciences in 2023 with code 3401229.

References

1. Zare-Farashbandi F, Salimi S. Bibliotherapy: applications, approaches, roles. *Health Information Management*. 2014;11(1): 124-34. [In Persian]. Available from: https://him.mui.ac.ir/article_11276.html
2. Frieswijk N, Steverink N, Buunk BP, Slaets JP. The effectiveness of a bibliotherapy in increasing the self-management ability of slightly to moderately frail older people. *Patient Education and Counseling*. 2006;61(2): 219-27. doi: 10.1016/j.pec.2005.03.011
3. Chai AY. The use of bibliotherapy in natural environments to develop social skills in young children. ERIC; 2011.
4. Salimi S, Zare-Farashbandi F, Samouiei R, Hassanzadeh A. The effect of group bibliotherapy on the self - esteem of girls living in dormitory. *Journal of Health Administration*. 2016;19(64): 73-82. [In Persian]. Available from: <http://jha.iuums.ac.ir/article-1-2026-en.html>
5. Naylor EV. A five-minute bibliotherapy prescription as a physician-delivered treatment for depression: University of Nevada, Reno; 2008.
6. Delghandi F, Riahinia N, Kadivar P, Sarami G. The effectiveness of bibliotherapy studies in children and adolescents by meta-analysis. *Librarianship and*

- Informaion Organization Studies. 2018;29(2): 51. [In Persian]. doi: 10.30484/NASTINFO.2018.2232
7. Sahami M, Amini Manesh S. The effectiveness of bibliotherapy on stress, anxiety, and depression in women referring to Shiraz Municipality Cultural Center, Iran. *Health Information Management*. 2019;16(2):81-6. [In Persian]. doi: 10.22122/him.v16i2.3875
 8. Yuan S, Zhou X, Zhang Y, Zhang H, Pu J, Yang L, et al. Comparative efficacy and acceptability of bibliotherapy for depression and anxiety disorders in children and adolescents: a meta-analysis of randomized clinical trials. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*. 2018; 353-65. doi: 10.2147/NDT.S152747
 9. Davis CH. *Bibliotherapy for Depression: Evaluating cognitive behavioral therapy and acceptance and commitment therapy approaches and examining the role of client choice*: Utah State University; 2021.
 10. Rapee RM, Abbott MJ, Lyneham HJ. Bibliotherapy for children with anxiety disorders using written materials for parents: a randomized controlled trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 2006; 74(3): 436. doi: 10.1037/0022-006X.74.3.436
 11. Ackerson J, Scogin F, McKendree-Smith N, Lyman RD. Cognitive bibliotherapy for mild and moderate adolescent depressive symptomatology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1998;66(4):685. doi: 10.1037//0022-006x.66.4.685
 12. Joukar M, Baghban I, Ahmadi A. Comparison of the effect of face to face counseling and cognitive bibliotherapy in reducing depressive symptoms. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 2006;12(3):270-6. [In Persian]. Available from: <https://ijpcp.iums.ac.ir/article-1-13-fa.html>
 13. Cannon P. Rethinking bibliotherapy: a neuroretoric narratology model for addiction treatment. *Health Information & Libraries Journal*. 2018;35(4): 331-5. doi: 10.1111/hir.12239
 14. Amindehghan N, Parirokh M. Content analysis of story books suitable for children in age group (b) with book therapy approach. *Library and Information Quarterly*. 2003; 6(4): 19. [In Persian] Available from: https://lis.aqr-libjournal.ir/article_47375.html
 15. Abraham LM ,Crais E, Vernon-Feagans L. Early maternal language use during book sharing in families from low-income environments. *American Speech-Language-Hearing Association* 2013; 22(1):71-83. doi: 10.1044/1058-0360(2012/11-0153)
 16. Adams SJ, Pitre NL. Who uses bibliotherapy and why? a survey from an underserved area. *The Canadian Journal of Psychiatry*.2000; 45(7): 645-9. doi: 10.1177/070674370004500707
 17. Brenes GA, McCall WV, Williamson JD, Stanley MA. Feasibility and acceptability of bibliotherapy and telephone sessions for the treatment of late-life anxiety disorders. *Clinical Gerontologist*. 2010;33(1): 62-8. doi: 10.1080/07317110903344968
 18. Smith MC, Vartanian LR, DeFrates- Densch N, Van Loon PC, Locke S. Self- help books for parents of adolescents, 1980–1993. *Family Relations*. 2003;52(2): 174-9. doi: 10.1111/j.1741-3729.2003.00174.x
 19. Amjadi Z, Parirokh M. Story as a tool to help children and teenagers to deal with problems (examination of children's stories with book therapy approach). *Children's and Adolescent Literature*. 2007; (48): 49-68. [In Persian]. Available from: <http://noo.rs/aYoXy>
 20. Rahimi N, Parirokh M, Mashhadi A. An investigation into the capabilities of stories in promoting executive functions in children with ADHD: a study based on barklay's extended theory of executive functions. *Library and Information Science Research*. 2021;10(1): 254-81. [In Persian]. doi: 10.22067/riis.v0i0.84848
 21. Woodall M, Jenkins LN. Using bibliotherapy to address bullying in schools. *Child & Youth Services*. 2024;45(4):651-63. doi: 10.1080/0145935X.2023.2218080
 22. Tussing HL, Valentine DP. Helping adolescents cope with the mental illness of a parent through bibliotherapy. *Child and Adolescent Social Work Journal*. 2001;18(6): 455-69. doi: 10.1023/A:1012992116742
 23. Shojaee-Karizaki S, HajiZeinolabedini M, Shapoori S. The effect of bibliotherapy on the reduction of depression of children: (case study of Dar-Al-Qora Orphanage Center, Tehran, Iran). *Research on Information Scienc & Public Libraries*. 2015;21(81): 297-308. [In Persian]. Available form: <https://publiij.ir/article-1-1046-en.html>
 24. Nokarizi M, Alamzadeh S. The effect of book therapy on internalizing and externalizing symptoms of deaf elementary school students in Wasal Birjand exceptional school. *Librarianship and Information Science*. 2011; 1(1): 197-218. [In Persian]. Available from: doi: 10.22067/riis.v1i1.8207
 25. Beardsley DA. Using books to change attitudes toward the handicapped among third graders. *Journal of Experimental Education*. 1981;50(2): 52-5. doi: 10.1080/00220973.1981.11011801
 26. Bruneau L, Pehrsson DE. Read two books and call me next week: maximizing the book selection process in therapeutic reading. *Journal of Poetry Therapy*. 2017; 30(4): 248-61. doi: 10.1080/08893675.2017.1364507
 27. Redding RE, Herbert JD, Forman EM, Gaudiano BA. Popular self-help books for anxiety, depression, and trauma: How scientifically grounded and useful are they? *Professional Psychology: Research and Practice*. 2008;39(5): 537-545. Available from: <https://psycnet.apa.org/buy/2008-14602-009>
 28. Tukhareli N .Bibliotherapy in a library setting: reaching out to vulnerable youth. *The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*. 2011; 60(1) doi: 10.21083/partnership.v6i1.1402
 29. Phomphatcharaphong W. E-bibliotherapy system: book contents for improving quality of youth's life.

- Tem Journal. 2012; 1(3): 192-9. Available from: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1212031>
30. Tappel AC, Cresce N, Zlotoff B. What's the story? an analysis of children's books about atopic dermatitis. *Pediatric Dermatology*. 2018;35(5): 607-10. doi: 10.1111/pde.13590
 31. Sarles P. Heroes, hospitals,[no] hugs, and handwashing: Bibliotherapy in the age of a pandemic. *Children and Libraries*. 2020;18(3): 5-6. doi: 10.5860/cal.18.3.5
 32. Cleveland AS. Bibliotherapy for all: using children's literature about loss and grieving to increase awareness, develop coping skills, and build community among elementary school students. Master Thesis: Webster University; 2011.
 33. Brewster L, McNicol S. Bibliotherapy in practice: a person-centred approach to using books for mental health and dementia in the community. *Medical Humanities*. 2021;47(4):e12. doi: 10.1136/medhum-2020-011898
 34. Salahshour N, Mirhosseini Z. Investigating the effect of book therapy on reducing depression symptoms: a case study of fourth and fifth grade students of Shahid Tavana girls' primary school in Tabriz. *Epistemology*; 2015; 8(29): 69-78. Available from: <https://sanad.iau.ir/journal/qje/Article/522216?jid=522216>
 35. Masoumi L, Vakilimofrad H, Ghadimi A, Razavi Z, Fatahi A, Tanzadehpanah H. Reviewing the book's effectiveness in improving the treatment of cancer patients in age group B (7-9 years old). *Academic Librarianship and Information Research*. 2020; 53(4): 111-22. [In Persian]. doi: 10.22059/jlib.2020.293087.1440
 36. Holmes MM. Writing bibliotherapy books for young children. *Journal of Poetry Therapy*. 2004;17(1): 39-44. doi: 10.1080/08893670410001698532
 37. Hanson K. Positive psychology for overcoming symptoms of depression: a pstudy exploring the efficacy of a positive psychology self-help book versus a CBT self-help book. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*. 2019;47(1): 95-113. doi: 10.1017/S1352465818000218
 38. Amer K. Bibliotherapy: Using fiction to help children in two populations discuss feelings. *Pediatric Nursing*. 1999;25(1):91-5. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10335256/>
 39. Banki Y, Amiri S, Asadi S. The Study of the efficacy of bibliotherapy in detachment anxiety and depression of children of divorced parents. *Journal of Clinical Psychology and Personality*. 2009; 7(2): 1-8. Available from: https://cpap.shahed.ac.ir/article_2622.html?lang=en
 40. Schlub GM, Crook A, Barlow-Stewart K, Fleming J, Kirk J, Tucker K, et al. Helping young children understand inherited cancer predisposition syndromes using bibliotherapy. *Journal of Genetic Counseling*. 2021;30(4): 1119-39. doi: 10.1002/jgc4.1396
 41. Cohen LJ. Bibliotherapy: the therapeutic use of books for women. *Journal of Nurse-Midwifery*. 1992;37(2): 91-5. doi:10.1016/0091-2182(92)90143-Q
 42. Conover KM. Tell me a story: promoting resiliency in military children with a bibliotherapy intervention. *Nursing Forum*. 2020;55(3):439-46. doi: 10.1111/nuf.12449
 43. Chrisler JC, Ulsh HM. Feminist bibliotherapy: report on a survey of feminist therapists. *Women & Therapy*. 2001;23(4): 71-84. doi: 10.1300/J015v23n04_06
 44. Newcomb P, Hudlow R, Heilskov J, Martinez CD, Le H. Conversations with children about DNA and genes using an original children's book. *Journal of Pediatric Health Care*. 2014;28(6): 497-506. doi: 10.1016/j.pedhc.2014.02.006
 45. Noruzi A, Ghargaz Z, Siamian H. Investigating the components of bibliotherapy implementation process in digital hospital libraries of Iran: survey analysis. *Journal of Information Science*. 2023; 51(2):295309. doi: 10.1177/01655515221136244
 46. Coleman M, Ganong LH. The uses of juvenile fiction and self- help books with stepfamilies. *Journal of Counseling & Development*. 1990;68(3): 327-31. doi: 10.1002/j.1556-6676.1990.tb01384.x
 47. Pardeck JT, Pardeck JA. Bibliotherapy: a tool for helping preschool children deal with developmental change related to family relationships. *Early Child Development and Care*. 1989;47(1): 107-29. doi: 10.1080/0300443890470106

شناسایی و طبقه‌بندی معیارهای انتخاب منابع اطلاعاتی در مداخلات کتاب‌درمانی: مرور نظام‌یافته

معصومه ربیع^۱، زیبا فرج زادگان^۲، احمد پایی^۳، محمد رضا هاشمیان^۴، رسول نوری^{۳*}

^۱ دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

^۲ مرکز تحقیقات رشد و نمو کودکان، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

^۳ مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشگاه علم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

^۴ گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.

اطلاعات مقاله چکیده

نویسنده مسئول:

رسول نوری

رایانامه:

nouri@mng.mui.ac.ir

وصول مقاله: ۱۴۰۳/۱۲/۰۷

اصلاح نهایی: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱

پذیرش نهایی: ۱۴۰۴/۰۴/۱۸

انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۴/۲۹

واژه‌های کلیدی:

کتاب‌درمانی

معیارهای ظاهری

معیارهای محتوایی

فرآیند انتخاب

مقدمه: انتخاب منابع مناسب برای استفاده در مداخلات کتاب‌درمانی یکی از موارد حائز اهمیت است. به‌رغم تلاش‌هایی که برای معرفی منابع مناسب و یا معیارهای انتخاب منابع در مطالعات مختلف انجام شده است، هنوز معیارهای مشخص و مدونی برای انتخاب محتوای مناسب برای کتاب‌درمانی وجود ندارد. هدف از انجام این مطالعه شناسایی معیارهای محتوایی و ظاهری، و فرآیند انتخاب منابع در مداخلات کتاب‌درمانی است.

روش‌ها: در این مرور نظام‌یافته، پایگاه‌های اطلاعاتی پابمد، اسکوپوس، وب‌آوساینس، کاکرین، امبیس، پروکوئست، و لیستا و پایگاه‌های فارسی مگیران، سید، ایرانداک، نورمگز، سیولیکا، و موتور جستجوی علم‌نت برای شناسایی منابع مرتبط جستجو شد. پس از غربالگری عنوان/چکیده و متن کامل مطالعات بازیابی شده، تعداد ۳۱ مطالعه منطبق با معیارهای ورود و خروج انتخاب شد. داده‌ها با استفاده از جدول استخراج داده‌ها، استخراج شد. داده‌های استخراج شده پس از ترکیب و گروه‌بندی، به‌صورت روایی و در قالب جداول ارائه شد.

یافته‌ها: معیارهای محتوایی انتخاب منابع شامل چهار معیار متن، زبان و ادبیات، مخاطب و اعتبار هستند. معیارهای ظاهری انتخاب منابع شامل سه معیار عنوان، عناصر شکلی و پیوست‌ها هستند. فرآیند انتخاب منابع نیز شامل مراحل انتخاب، افراد دخیل در انتخاب و ابزارهای انتخاب هستند.

نتیجه‌گیری: معیارهای محتوایی و ظاهری شناسایی شده در این مطالعه می‌تواند به کتاب‌درمانگران در انتخاب منابع مناسب کمک نماید که این امر باعث اثربخشی بیشتر مداخلات کتاب‌درمانی خواهد شد.

آنچه می‌دانیم:

- کتاب‌درمانی یکی از روش‌های کم‌هزینه در دسترس و سودمند در درمان بیماری‌ها و مشاوره‌های روانشناسی است.
- یکی از موارد حائز اهمیت در کتاب‌درمانی انتخاب منابع مناسب است.
- هنوز معیارهای مشخص و مدونی برای انتخاب منابع مناسب کتاب‌درمانی وجود ندارند.

آنچه این مطالعه اضافه کرده است:

- معیارهای محتوایی و ظاهری برای انتخاب منابع مناسب کتاب‌درمانی معرفی شد.
- فرآیند انتخاب منابع شامل مراحل انتخاب افراد دخیل در انتخاب و ابزارهای انتخاب معرفی شد.
- برای تأثیر بیشتر کتاب‌درمانی، لازم است منابعی استفاده شوند که دارای معیارهای محتوایی و ظاهری مناسبی باشند.

مقدمه

کتاب‌درمانی استفاده از کتاب برای درمان است و به‌عنوان روشی مکمل در درمان در کنار پزشکی و روان‌پزشکی بالینی برای کمک به افراد دارای مشکلات احساسی یا بیماری‌های روانی و به‌منظور حل مشکلات شخصی از راه مطالعه جهت‌دار به‌کار می‌رود [۱، ۲]. کتاب‌درمانی یکی از روش‌های کم‌هزینه، در دسترس و سودمند در درمان بیماری‌ها و مشاوره‌های روان‌شناسی می‌باشد که امروزه بسیار مورد توجه قرار گرفته است [۱]. دلایل بسیاری برای به‌کار گرفتن کتاب‌درمانی وجود دارد. توسعه خودباوری فردی، افزایش درک فردی رفتار یا محرک‌های انسانی، تسکین احساسات یا فشارهای فکری، ارائه پوشش گسترده‌ای از هر جنبه از شرایط انسان در کتاب‌ها، استفاده دوباره از کتاب‌ها توسط افراد در شرایط مختلف، امکان دسترسی آسان مردم به کتاب‌ها، قدرت استثنایی تأثیر کلمات نوشته شده بر بسیاری از مردم، آگاهی از مشکلات سایر افراد، آشکارسازی علایق پنهان و نامشخص فرد و ارائه راه‌حل‌های متعدد برای حل یک مشکل از جمله این دلایل هستند [۱].

پژوهش‌های مختلفی در زمینه کاربرد کتاب‌درمانی و تأثیر آن در درمان بیماران در گروه‌های سنی متفاوت انجام شده است. بر این اساس، کتاب‌درمانی منجر به بهبود قابل توجه در خودمدیریتی سالمندان و بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی و حضور فعال‌تر آنان در جامعه می‌شود [۳]. از سوی دیگر، کتاب‌درمانی بر مهارت‌های حل مسئله و مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر به‌سزایی دارد [۴]. کتاب‌ابزاری مهم برای تغییر دادن ارزش‌ها و نگرش‌ها تلقی می‌شود. کتاب‌درمانی می‌تواند باعث افزایش سطح عزت نفس دانشجویان شود [۵]. از طرفی، از کتاب به علت دردسترس و فراگیر بودن، در درمان اختلالات بسیاری استفاده شده است [۱۰-۶].

یکی از موارد حائز اهمیت در کتاب‌درمانی انتخاب منابع مناسب است. مطالعات انجام شده در حوزه کتاب‌درمانی، برخی منابع مناسب برای استفاده در فرآیند کتاب‌درمانی را معرفی کرده‌اند. برخی از این منابع عبارتند از کتاب «احساس خوب» اثر برنر [۱۱، ۱۲]، و کتاب «روان‌شناسی افسردگی» اثر برنر [۱۳]. برخی مطالعات، کتاب‌های داستان را یکی از ابزارهای مناسب برای کاهش مشکلات روان‌شناختی می‌دانند [۱۴، ۱۵] مطالعات دیگری به بیان ویژگی‌های منابع مناسب از جمله ویژگی‌های ظاهری و محتوایی پرداخته‌اند [۱۶-۱۸].

به‌رغم تلاش‌های انجام شده برای معرفی منابع مناسب و یا معیارهای انتخاب منابع در مطالعات مختلف، هنوز معیارهای مشخص و مدونی برای انتخاب محتوای مناسب برای کتاب‌درمانی وجود ندارد. همچنین، پس از بررسی‌های اولیه مشخص شد تاکنون مطالعه‌ای منتشر نشده است که به بررسی معیارهای انتخاب منابع مناسب برای کتاب‌درمانی پرداخته باشد که این امر موجب انتخاب سلیقه‌ای منابع توسط کتاب‌درمانگران شده است. بنابراین، هدف پژوهش حاضر، شناسایی معیارهای انتخاب منابع اطلاعاتی مناسب و فرآیند انتخاب منابع اطلاعاتی برای مداخلات کتاب‌درمانی از طریق بررسی متون و منابع موجود است تا از این طریق بتوان به دست‌اندرکاران کتاب‌درمانی (کتاب‌درمانگران) در اجرای مؤثرتر و هدفمندتر کتاب‌درمانی کمک کرد.

روش‌ها

این مطالعه یک مرور نظام یافته بود که به منظور شناسایی و دسته‌بندی معیارهای ظاهری و محتوایی و فرآیند انتخاب منابع اطلاعاتی مناسب در کتاب‌درمانی انجام شد.

راهبرد جستجو: از اصطلاحنامه‌های MeSH، Emtree و ERIC برای تعیین کلیدواژه‌های انگلیسی و اصطلاحنامه‌های علمی و فنی ایراندک برای تعیین کلیدواژه‌های فارسی استفاده شد. همچنین، جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی LISTA، Scopus و Google Scholar برای تعیین کلیدواژه‌های انگلیسی؛ و پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی برای تعیین کلیدواژه‌های فارسی و تعیین کلیدواژه‌های مرتبط به‌کار رفته در مقالات و متون مرتبط استفاده شد. بر این اساس، کلیدواژه‌های زیر برای جستجوی منابع مرتبط با هدف پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. بر این اساس، کلیدواژه‌های انگلیسی شامل Bibliotherapy, Bibliocounseling, book therapy, book remedy, poetry therapy, poetry remedy, reading therapy, reading remedy, literary therapy, literary remedy, therapeutic storytelling و فارسی شامل کتاب‌درمانی، شعردرمانی، داستان‌درمانی بود. نمونه استراتژی جستجو در پایگاه پابمد در زیر ارائه شده است (راهبردهای جستجو در پیوست آمده است).

(bibliotherapy[mesh] OR bibliotherap*[tiab] OR Bibliocounseling[tiab] OR "literature therap*" [tiab] OR "literature remed*" [tiab] OR "literary therap*" OR "literary remed*" OR "book therap*" [tiab] OR "poetry therap*" [tiab] OR "poetry remed*" [tiab] OR "therapeutic storytelling" [tiab] OR "reading remed*" [tiab] OR "reading therap*" [tiab] OR "book remed*" [tiab])

پایگاه‌های مورد جستجو: در این مطالعه، پایگاه‌های اطلاعاتی PubMed، Web of Science، Scopus، EMBASE، ProQuest، Cochrane و LISTA برای جستجوی منابع انگلیسی مرتبط و پایگاه‌های مگیران، SID، ایراندک، نورمگز، سیولیکا، و موتور جستجوی علم‌نت برای بازیابی منابع فارسی مرتبط جستجو شد. جستجوی منابع خاکستری از طریق جستجو در گوگل اسکالر و پایگاه‌های اطلاعاتی مربوط به پایان‌نامه‌ها مانند پروکوئست و ایراندک انجام شد. مقالات همایش‌ها علاوه بر جستجو در اسکوپوس و پایگاه‌های جهان اسلام و جهاد دانشگاهی از طریق جستجو در فهرست مقالات همایش‌های ایفلا نیز انجام شد. همچنین، جستجوی دستی در فهرست منابع منتخب نهایی نیز انجام شد.

معیارهای ورود و خروج: معیارهای ورود منابع عبارتند از همه انواع مطالعات شامل مطالعات کمی، کیفی و ترکیبی، مطالعات مرتبط با اهداف پژوهش که شامل معیارهای محتوایی و ظاهری انتخاب منابع اطلاعاتی و فرآیند انتخاب منابع در کتاب‌درمانی بودند. از نظر تاریخ انتشار منابع، محدودیت زمانی اعمال شد و منابع تا تاریخ ۳۰ دسامبر ۲۰۲۴ جستجو شدند. منابع به زبان‌های انگلیسی و فارسی وارد مرور شدند. مطالعاتی که دسترسی به متن کامل آنها امکان‌پذیر نبود و مطالعات مربوط به اطلاع‌درمانی و وب‌درمانی از مرور خارج شدند.

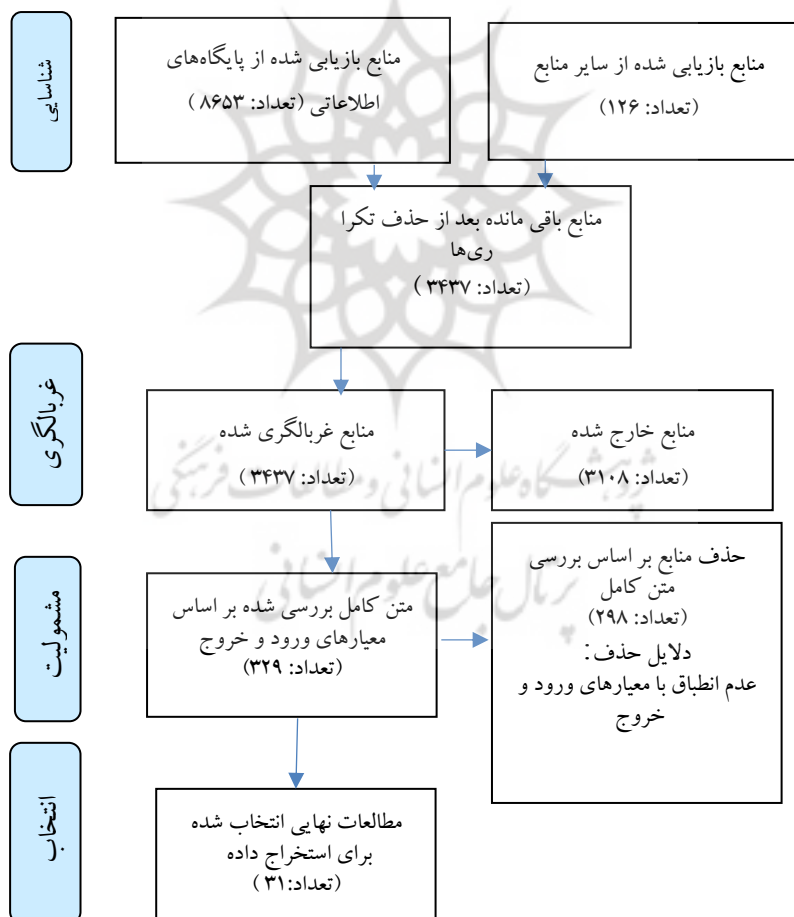
روش تحلیل داده‌ها: داده‌های به‌دست آمده در مورد مطالعه، شامل معیارهای انتخاب منابع (محتوایی و ظاهری) و فرآیند انتخاب منابع ترکیب و گروه‌بندی شد و عناصر و یافته‌های گروه‌بندی شده به‌صورت روایی و در قالب جدول گزارش شدند.

یافته‌ها

پس از جستجو، ۸۷۷۹ منبع شناسایی شد. پس از حذف موارد تکراری از طریق نرم‌افزار اندنوت نسخه X9، تعداد ۳۴۳۷ منبع باقی ماند. منابع باقی‌مانده در دو مرحله غربالگری شدند. پس از غربالگری عنوان/چکیده بر اساس اهداف مطالعه و معیارهای ورود و خروج تعداد ۳۲۹ منبع باقی ماند. در مرحله بعد، غربالگری متن کامل انجام شد، که در این مرحله ۲۹۸ مطالعه به دلیل عدم انطباق با اهداف مطالعه و معیارهای ورود و خروج حذف شدند و ۳۱ مطالعه برای بررسی و استخراج داده‌ها انتخاب شدند. فرآیند انتخاب مطالعات در نمودار ۱ نشان داده شده است.

انتخاب منابع: در این مطالعه، ابتدا با جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی و منابع خاکستری مطالعات مرتبط شناسایی شدند. سپس، با استفاده از نرم‌افزار اندنوت نسخه ۱۹ موارد تکراری حذف شد. سپس، منابع بازیابی شده در دو مرحله بر اساس عنوان/چکیده و سپس متن کامل (بر اساس معیارهای ورود و خروج)، غربالگری شدند و مطالعاتی که منطبق با اهداف پژوهش و معیارهای ورود نبودند، از مطالعه حذف شدند. این مرحله به‌طور مستقل توسط دو نفر از اعضای تیم پژوهش (رن. و ز.ف.) انجام و در صورتی که دو پژوهشگر به توافق نرسیدند، موارد عدم توافق با داوری نفر سوم (الف. پ.) برطرف شد.

استخراج اطلاعات: اطلاعات هر منبع شامل نام نویسنده اول، سال انتشار، کشور مورد مطالعه، روش مطالعه، نمونه مورد مطالعه، نوع منابع انتخاب شده برای کتاب‌درمانی، معیارهای محتوایی انتخاب منابع، معیارهای ظاهری انتخاب منابع و فرآیند انتخاب منابع با استفاده از فرم استخراج داده استخراج شدند. استخراج داده‌ها توسط دو نفر از اعضای تیم پژوهش (رن. و ز.ف.) به‌صورت مستقل انجام شد. در صورتی که دو پژوهشگر به توافق نرسیدند، موارد عدم توافق با داوری نفر سوم (الف. پ.) حل شد.

نمودار ۱. فرآیند انتخاب مطالعات

است. از نظر نوع مطالعه، تعداد ۲۱ مطالعه از نوع کمی، هشت مطالعه کیفی و دو مطالعه ترکیبی بودند.

مشخصات مطالعات نهایی شامل هفت مطالعه به زبان فارسی و ۲۴ مطالعه به زبان انگلیسی در جدول ۱ و به‌ترتیب سال انتشار نشان داده شده است. بیشترین تعداد مطالعات مربوط به کشور آمریکا با ۱۸ مطالعه

جدول ۱. مشخصات مطالعات انتخاب شده

ردیف	نویسنده اول	سال	کشور	نوع مطالعه	جامعه پژوهش	هدف مطالعه
۱	امین‌دهقان [۱۵]	۱۳۸۲	ایران	کیفی	کتاب‌های داستانی مناسب کودکان گروه سنی "ب"	تحلیل محتوای کتاب‌های داستانی مناسب کودکان در گروه سنی "ب" با رویکرد کتاب‌درمانی
۲	امجدی [۱۹]	۱۳۸۶	ایران	کیفی	کتاب‌های مناسب گروه سنی "ب"	بررسی داستان‌های کودکان با رویکرد کتاب‌درمانی
۳	بانکی [۲۰]	۱۳۸۸	ایران	کمی	کودکان کلاس اول و دوم ابتدایی والدین طلاق گرفته شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴	تعیین اثربخشی کتاب‌درمانی گروهی به‌عنوان مداخله درمانی بر اضطراب جدایی و افسردگی ناشی از طلاق بر کودکان والدین طلاق گرفته
۴	شجاعی‌کاریزکی [۲۱]	۱۳۹۴	ایران	کمی	۱۵ دختر ۷ تا ۱۲ سال (گروه سنی ب و ج) تحت پوشش بهزیستی استان تهران در مرکز دخترانه دارالفقراء	بررسی تأثیر کتاب‌درمانی بر کاهش میزان افسردگی در کودکان
۵	سلحشور [۲۲]	۱۳۹۴	ایران	کمی	دانش‌آموزان پایه چهارم و پنجم دبستان دخترانه شهید توانا در تبریز	بررسی میزان تأثیر کتاب‌درمانی بر کاهش علائم افسردگی در دانش‌آموزان
۶	معصومی [۲۳]	۱۳۹۸	ایران	کمی	۴۰ کودک مبتلا به سرطان	بررسی اثربخشی کتاب در بهبود درمان بیماران سرطانی گروه سنی ب (۷ تا ۹ سال)
۷	رحیمی [۲۴]	۱۳۹۹	ایران	ترکیبی	کتاب‌هایی که از طرف شورای کتاب کودک به عنوان کتاب منتخب معرفی شده‌اند	شناسایی میزان هم‌خوانی محتوای داستان‌های مناسب گروه سنی الف، ب و الف/ب منتشر شده در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ با مؤلفه‌های عناصر نظریه گسترش‌یافته بازداری رفتاری بارکلی
۸	بردزلی [۲۵]	۱۹۸۱	آمریکا	کمی	دانش‌آموزان (معلول و غیر معلول)	بررسی تأثیر کتاب بر نگرش دانش‌آموزان نسبت به معلولیت
۹	پاردک [۲۶]	۱۹۸۹	آمریکا	کمی	کتاب‌های مناسب کودکان	بررسی کتاب‌های مناسب برای کودکان که بر روابط خانوادگی تمرکز دارد
۱۰	کلمن [۲۷]	۱۹۹۰	آمریکا	کمی	کودکان و نوجوانان ناتنی	بررسی استفاده از کتاب‌های داستانی و خودیاری در مشاوره با نوجوانان دارای خواهان و برادران ناتنی
۱۱	کوهن [۲۸]	۱۹۹۲	آمریکا	کمی	زنان	بررسی کاربرد درمانی کتاب برای زنان
۱۲	امر [۲۹]	۱۹۹۹	آمریکا	کیفی	۲۷ کودک بین ۷ تا ۱۶ سال	بررسی تأثیر کتاب‌درمانی در کنترل احساسات کودکان کوتاه قد و مبتلا به دیابت
۱۳	کرایسلر [۳۰]	۲۰۰۱	آمریکا	کمی	زنان عضو انجمن روانشناسی زنان (AWP)	بررسی کتاب‌درمانی برای زنان توسط درمانگران فمینیستی
۱۴	توسینگ [۳۱]	۲۰۰۱	آمریکا	کیفی	ادبیات داستانی بزرگسالان	بررسی ادبیات داستانی بزرگسالان به‌عنوان ابزار کتاب‌درمانی برای نوجوانان
۱۵	اسمیت [۳۲]	۲۰۰۳	آمریکا	کمی	۵۹ کتاب منتشر شده بین سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۳ در آمریکا	ارزیابی کتاب‌های خودیاری مورد استفاده در کتاب‌درمانی
۱۶	هولمز [۳۳]	۲۰۰۴	آمریکا	کمی	کتاب‌های مناسب کتاب‌درمانی برای کودکان	توصیف روند نوشتن کتاب‌های کتاب‌درمانی/خودیاری برای کودکان خردسال (۵ تا ۸ سال) (کتاب‌هایی برای خواندن با بزرگسالان)
۱۷	ردینگ [۳۴]	۲۰۰۸	آمریکا	کمی	۵۰ کتاب خودیاری	ارزیابی ۵۰ کتاب خودیاری رایج که برای خوددرمانی اضطراب، افسردگی یا تروما طراحی شده است توسط روانشناسان خبره
۱۸	برنز [۱۸]	۲۰۱۰	آمریکا	کمی	۴ بزرگسال مسن مبتلا به اختلال اضطراب فراگیر یا اختلال هراس	توصیف استفاده از کتاب‌درمانی برای درمان اضطراب در اواخر عمر
۱۹	توخاری [۳۵]	۲۰۱۱	آفریقای جنوبی	کیفی	۸۲ نفر - ۵۹ کودک و بزرگسال (۶ تا ۱۹ سال) هر دو HIV مثبت و بدون HIV و ۲۳ بزرگسال (۲۰-۵۸ سال) همه HIV مثبت	بررسی نقش کتاب‌درمانی در محیط کتابخانه و شناسایی طرح‌های کتاب‌درمانی خاص که هنگام خدمت به افراد مبتلا به ایدز مورد استفاده قرار می‌گیرد
۲۰	کلیوند [۳۶]	۲۰۱۱	آمریکا	کمی	پنج کتاب معتبر در حوزه سوگواری	ارزیابی کتاب‌های مناسب برای کتاب‌درمانی در حوزه های طلاق، مرگ و زندان برای کمک به معلمان و مشاوران مدرسه در شناسایی متون مفید و موثر
۲۱	فورن فاچارافونگ [۳۷]	۲۰۱۲	تایلند	کمی	نوجوانان	توسعه و ارزیابی سیستم کتاب‌درمانی الکترونیکی برای نوجوانان
۲۲	نیوکامن [۳۸]	۲۰۱۴	آمریکا	ترکیبی	والدین و کودکان ۱۰ تا ۱۵ ساله بستری در بخش‌های عمومی پزشکی یا جراحی	مقایسه استفاده والدین و پرستار از یک کتاب اصلی کودکان در مورد عملکرد دی‌اکسی ریبونوکلیک اسید (DNA)
۲۳	برونو [۳۹]	۲۰۱۷	آمریکا	کمی	دانشجویان	بررسی فرآیند انتخاب کتاب برای کتاب‌درمانی توسط دانشجویان کارشناسی ارشد مشاوره

جدول ۱: ادامه

ردیف	نویسنده اول	سال	کشور	نوع مطالعه	جامعه پژوهش	هدف مطالعه
۲۴	هانس [۴۰]	۲۰۱۸	انگلستان	کمی	۳۱۸ فرد ۱۸ سال به بالا دارای علائم افسردگی که در حال حاضر تحت درمان نبودند	بررسی اثربخشی کتاب «روانشناسی مثبت برای غلبه بر افسردگی» (اختر، ۲۰۱۲)، در مقایسه با کتاب خودیاری رفتار درمانی شناختی
۲۵	تاپل [۴۱]	۲۰۱۸	آمریکا	کمی	کتاب‌های داستان	ارزیابی در دسترس بودن کتاب‌های داستان درباره درمانیت اتوپیک و تحلیل آنها بر اساس پیروی از دستورالعمل‌های آکادمی پوست آمریکا برای درمان درمانیت اتوپیک از نظر خوانایی، صلاحیت نویسنده، هزینه و در دسترس بودن
۲۶	کونور [۴۲]	۲۰۲۰	آمریکا	کمی	کودکان سنین مدرسه (۶ تا ۱۰ سال) دارای والدین نظامی	بررسی تأثیر کتاب‌درمانی بر افزایش تاب‌آوری و کاهش مشکلات رفتاری کودکان
۲۷	سارلز [۴۳]	۲۰۲۰	آمریکا	کیفی	-	بیان تجربه درباره انتخاب کتاب در زمینه کرونا ویروس برای کودکان
۲۸	بروستر [۴۴]	۲۰۲۱	انگلستان	کیفی	کتابداران، درمانگران، بیماران	بررسی رویکرد کتاب‌درمانی کرکلس (Kirklees)
۲۹	اسکلاب [۴۵]	۲۰۲۱	استرالیا	کیفی	والدین کودکان در معرض خطر سرطان	بررسی کاربرد کتاب‌درمانی به عنوان مداخله روانی-آموزشی برای مشاوره ژنتیکی در کودکان در معرض سرطان
۳۱	نوروزی [۴۶]	۲۰۲۳	ایران	کمی	کتابخانه‌های بیمارستانی	شناسایی مؤلفه‌های اجرای کتاب‌درمانی در کتابخانه‌های دیجیتال بیمارستانی ایران
۳۰	وودال [۴۷]	۲۰۲۴	آمریکا	کمی	کتاب‌های کودکان	ارائه فهرستی از کتاب‌های کودکان با موضوع قلدری برای کمک به متخصصان آموزشی و بالینی

معیارهای فرعی در جدول ۲ نشان داده شده‌اند.

معیارهای محتوایی انتخاب منابع به چهار معیار اصلی شامل: متن، زبان و ادبیات، مخاطب، و اعتبار تقسیم شدند که به همراه

جدول ۲. معیارهای محتوایی لازم در انتخاب منابع مناسب در مداخلات کتاب‌درمانی

معیار اصلی	معیار فرعی	شماره منبع
متن	واقعی بودن	[۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۶، ۴۴]
	تناسب با سن مخاطب	[۱۹، ۲۱، ۲۴، ۳۱، ۳۲، ۴۲، ۴۵، ۴۷، ۴۸]
	ارتباط با مشکل مخاطب	[۱۸، ۲۲-۲۶، ۳۵، ۳۴، ۳۷، ۳۹، ۴۱-۴۳، ۴۵]
	ایجاد تصویر ذهنی مثبت در مخاطب	[۲۰، ۲۴، ۲۹، ۳۳، ۴۰، ۴۴، ۴۵]
	توسعه منطقی رویدادها	[۱۹، ۴۱، ۴۴]
	سطح خوانایی	[۲۶، ۲۸، ۲۹، ۴۳، ۴۴، ۴۷]
	مبتنی بودن بر شواهد	[۲۰، ۲۴، ۲۶، ۳۷، ۴۱]
	ارائه اطلاعات درباره بیماری و درمان آن	[۴۵]
	سادگی	[۱۸، ۲۹]
زبان و ادبیات	نوع محتوا (داستان، شعر، ...)	[۱۵، ۲۲، ۲۴، ۳۳-۳۵، ۴۴، ۴۵]
	ادبیات داستانی	[۳۰، ۳۳، ۳۴]
	شخصیت‌پردازی	[۲۱، ۲۸، ۳۰، ۳۸]
	عناصر شوخ طبعی	[۱۹]
مخاطب	عوامل فرهنگی، بومی و نژادی	[۲۱، ۲۴، ۲۶، ۳۵، ۳۸، ۴۱، ۴۳-۴۵]
	احترام به باورها و ارزش‌های مخاطب	[۲۶، ۳۸]
	جنسیت	[۲۴، ۳۰، ۴۵]
	سن	[۲۸، ۳۲، ۴۵، ۴۷، ۴۸]
	ویژگی‌های خانوادگی	[۳۸]
اعتبار	منابع برگزیده	[۱۵، ۲۵، ۴۲، ۴۵]
	ارزیابی شدن توسط نهادهای تخصصی	[۱۵، ۲۵، ۴۲، ۴۵]
	اعتبار ناشر	[۲۹]
	اعتبار نویسندگان (نویسنده، مترجم، تصویرگر)	[۴۰، ۴۴، ۴۸]
	ارزیابی شدن توسط هم‌تایان	[۲۸، ۳۵، ۴۱]
	منابع پرفروش	[۳۷]
	ارزیابی شدن توسط غیر هم‌تایان (درمانگر، کتابدار، والدین، متخصص ادبیات کودکان)	[۲۸، ۳۱، ۳۳، ۳۴، ۳۷، ۴۱، ۴۶، ۴۷]
	تاریخ حق مؤلف	[۲۲، ۳۴]

شکلی و پیوست‌ها هستند.

در جدول ۳، معیارهای ظاهری انتخاب منابع نشان داده شده است.

معیارهای ظاهری اصلی انتخاب منابع شامل عناوین، عناصر

جدول ۳. معیارهای ظاهری در انتخاب منابع مناسب در مداخلات کتاب‌درمانی

معیار اصلی	معیار فرعی	شماره منبع
عناوین	عنوان اصلی	[۳۵]
	عنوان فرعی	[۴۸]
	سرفصل‌ها	[۴۸]
	فهرست مطالب	[۲۶، ۴۸]
عناصر شکلی	قطع کتاب	[۳۵]
	صفحه‌آرایی	[۲۵]
	نوع کاغذ	[۲۵]
	فونت	[۱۸، ۲۵، ۳۸]
	مصور بودن	[۱۹، ۲۱-۲۳، ۲۵، ۲۶، ۲۹، ۳۰، ۳۳-۴۱، ۴۴]
پیوست‌ها	جلد	[۳۰]
	تعداد صفحه	[۳۵، ۳۸]
	الکترونیکی بودن	[۴۱، ۴۳]
	فهرست مراجع	[۲۶]
	راهنمای مطالعه	[۲۹]

انتخاب"، "افراد دخیل در انتخاب"، و "ابزارهای انتخاب منابع" تقسیم شد. این معیارها در جدول ۴ نشان داده شده‌اند.

فرآیند انتخاب منابع در مداخلات کتاب‌درمانی که از متون

بررسی شده به‌دست آمد، در قالب سه معیار اصلی "مراحل

جدول ۴. فرآیند انتخاب منابع در مداخلات کتاب‌درمانی

معیار اصلی	معیارهای فرعی	شماره منبع
مراحل انتخاب	تهیه فهرست اولیه	[۱۵، ۳۴، ۴۲، ۴۴]
	ارزیابی همتا و غیر همتا	[۲۸، ۳۳-۳۵، ۳۸، ۴۲، ۴۸]
	انتخاب نهایی	[۱۵، ۲۲، ۳۱، ۳۵، ۴۱، ۴۲، ۴۸]
افراد دخیل در انتخاب	متخصص موضوعی	[۳۳، ۴۶]
	درمانگر	[۳۳]
	متخصص تحلیل محتوا	[۳۳]
	کتابدار	[۲۸، ۳۸، ۴۶]
	پرستار	[۲۸]
ابزارهای انتخاب	نویسنده کتاب	[۳۸]
	کتابشناسی‌های موضوعی	[۱۵، ۳۵، ۴۸]
	فهرست کتاب‌های منتخب	[۱۵، ۲۵، ۴۲، ۴۸]
	فهرست‌های کتابخانه‌ای	[۳۵، ۴۵، ۴۸]
	پایگاه‌های اطلاعاتی	[۴۵]
	منابع کتاب‌های درسی	[۴۸]
	وبسایت کتابفروشی‌ها	[۴۸]
	فهرست‌های رتبه‌بندی شده	[۳۷]
	فروشگاه‌های اینترنتی کتاب	[۳۵، ۳۷]

بحث

مداخلات کتاب‌درمانی به چهار دسته «متن»، «زبان و ادبیات»، «مخاطب» و «اعتبار» تقسیم شدند.

معیار «متن» شامل هشت معیار فرعی «واقعی بودن»، «تناسب با سن مخاطب»، «ارتباط با مشکل مخاطب»، «ایجاد تصویر ذهنی مثبت در مخاطب»، «توسعه منطقی رویدادها»، «سطح خوانایی»، «مبتنی

مطالعه حاضر یک مرور نظام‌یافته بود که برای شناسایی معیارهای

ظاهری، محتوایی و فرآیند انتخاب منابع برای مداخلات کتاب‌درمانی انجام شد.

معیارهای محتوایی انتخاب منابع برای مداخلات

کتاب‌درمانی: بر اساس یافته‌ها، معیارهای محتوایی انتخاب منابع برای

داستانی باید از یک روند منطقی پیروی کنند. کلیوند [۳۶] اذعان می‌دارد که متون و داستان کتاب‌های مناسب برای کتاب‌درمانی در حوزه‌های طلاق، مرگ و زندان باید از خط داستانی جالب و منطقی برخوردار باشند.

سطح خوانایی کتاب‌ها به‌ویژه برای کودکان و نوجوانان باید در نظر گرفته شود. در این راستا، کلمن [۲۷] اذعان می‌دارد که مطالب کتاب‌های داستانی خودیاری که برای مداخله کتاب‌درمانی نوجوانان انتخاب می‌شوند باید به‌خوبی با توانایی خواندن آنها مطابقت داشته باشد. امر [۲۹] نیز به توانایی سطح خوانایی کتاب با سن کودکان اشاره کرده است. یکی دیگر از معیارهای محتوایی که در انتخاب کتاب‌های مناسب برای مداخلات کتاب‌درمانی باید مورد توجه قرار گیرد، مبتنی بر شواهد بودن محتوای کتاب‌ها است. در این راستا، ردینگ [۳۴] معتقد است که کتاب‌های خودیاری که برای درمان اضطراب و افسردگی مورد استفاده قرار می‌گیرند، باید توسط متخصصان سلامت روان نوشته شوند و مبتنی بر شواهد علمی باشند. توسینگ [۳۱] معتقد است که در کتاب‌های داستانی نوجوانان که برای مداخلات کتاب‌درمانی مورد استفاده قرار می‌گیرند، باید اطلاعاتی درباره بیماری روانی و درمان آن نیز وجود داشته باشد. وی معتقد است که اینگونه کتاب‌ها باید به ارائه مهارت‌های مقابله‌ای در مورد بیماری روانی و آموزش‌هایی درباره آن نیز بپردازند.

معیار «زبان و ادبیات» شامل پنج معیار فرعی «سادگی»، «نوع محتوا»، «ادبیات داستانی»، «شخصیت‌پردازی» و «عناصر شوخ طبعی» بود. برنز و همکاران [۱۸] و هولمز [۳۳] به سادگی سطح مطالب و متناسب بودن آن با گروه سنی مخاطبان اشاره کرده‌اند. نوع محتوای کتاب‌ها نیز از معیارهای مرتبط با زبان و ادبیات است که در انتخاب کتاب‌های مناسب برای کتاب‌درمانی باید به آن توجه شود. در این راستا، بیشتر مطالعات انجام شده، ادبیات داستانی را برای مداخلات کتاب‌درمانی مناسب می‌دانند [۴۱، ۳۹، ۳۶، ۲۵، ۲۲، ۱۵]. پایین حال، بربوستر [۴۴] معتقد است که محتوای کتاب‌های کتاب‌درمانی باید طیف متنوعی از نظر زبان و ادبیات داشته باشند. وی شعر، داستان، تصاویر، مقالات روزنامه‌ها و مجلات، منابع تاریخ محلی و خودسرگذشتنامه‌ها را از جمله محتواهای مناسب برای منابع کتاب‌درمانی می‌داند. شخصیت‌پردازی از معیارهای مهم در انتخاب کتاب‌های مناسب کتاب‌درمانی بویژه در ادبیات داستانی محسوب می‌شود. بانکی و همکاران [۲۰] معتقدند که شخصیت داستان به دلیل تسهیل در روند همانندسازی باید بدون جنسیت مشخص و به‌صورت حیوانی در نظر گرفته شود. آنها معتقدند که شخصیت اصلی داستان باید تجارب گوناگونی در ارتباط با مشکل مخاطب داشته باشد. اسکلوب و همکاران [۴۵] نیز معتقدند که شخصیت‌های داستان باید از

بودن بر شواهد» و «ارائه اطلاعات درباره بیماری و درمان آن» بود. کلمن و گانونگ [۲۷] معتقدند که شخصیت‌های داستانی که برای مداخلات کتاب‌درمانی کودکان و نوجوانان انتخاب می‌شوند، باید واقعی باشند. نویسندگان دیگری نیز معتقدند که ادبیات داستانی که برای اجرای کتاب‌درمانی برای کودکان و نوجوانان انتخاب می‌شوند باید واقعی و به دور از عناصر تخیلی باشند [۳۹، ۱۵]. در واقع، مسئله و راه حل آن که در داستان به آنها پرداخته می‌شود، باید واقع‌بینانه باشند [۳۶]. تناسب با سن مخاطب در مداخله‌های کتاب‌درمانی که بر روی کودکان انجام می‌شود، از اهمیت بالایی برخوردار است. در این راستا، برای انتخاب کتاب مناسب برای کتاب‌درمانی کودکان باید به گروه سنی آنها توجه شود [۴۷]. امین دهقان و پریخ [۱۵] و امجدی و پریخ [۱۹] به بررسی کتاب‌های مناسب با گروه سنی «ب» پرداختند. آنان برای انتخاب فهرست کتاب‌های مناسب جهت ارزیابی از کتاب‌های معرفی شده توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و شورای کتاب کودک استفاده کردند. هولمز [۳۳] نیز استفاده از گرامر مناسب سن کودک و عدم استفاده از ساختارهای پیچیده را از معیارهای مهم برای نگارش کتاب‌های مناسب برای کتاب‌درمانی در کودکان ۵ تا ۸ ساله می‌داند. سایر پژوهشگرانی که به بررسی کتاب‌درمانی در کودکان پرداخته‌اند نیز بر انتخاب کتاب متناسب با سن مخاطب تأکید کرده‌اند [۴۷، ۴۲، ۳۲، ۲۴].

محتوای کتاب‌های مناسب برای کتاب‌درمانی و مشکلی که در این کتاب‌ها به آن پرداخته می‌شود، باید مرتبط با مشکل مخاطب باشد که این امر هم در مورد متون داستانی و هم غیرداستانی صادق است و مطالعات متعددی به آن اشاره کرده‌اند [۳۱، ۲۷، ۲۵، ۲۴، ۲۱، ۲۰، ۱۸]. در این راستا، ردینگ و همکاران [۳۴] معتقدند که کتاب‌های خودیاری باید به‌طور صریح به شرایط و مشکلات رایج و چگونگی تأثیر آنها بر برنامه مداخله بپردازند. سارلز [۴۳] نیز بیان می‌دارد که کتاب‌هایی که در زمینه کرونا ویروس برای کودکان انتخاب می‌شوند باید به احساساتی مانند اضطراب، کسالت، نگرانی و ترس بپردازند. کتاب‌های انتخابی برای مداخلات کتاب‌درمانی باید به ایجاد یک تصویر ذهنی مثبت در مخاطب کمک نمایند. این کتاب‌ها باید باعث ایجاد اعتماد به نفس، حس ارزشمندی، خودشناسی، باورپذیری از سوی خود و دیگران، عدم احساس حقارت و نگاه مثبت و پرامید به زندگی کمک نمایند [۲۲]. شخصیت مثبت کتاب‌های داستانی کودکان [۳۶]، ارائه یک الگوی مثبت برای نوجوانان [۳۱]، ارائه تمرین‌هایی برای پرورش حس خوش‌بینی در بیماران [۴۴]، داشتن پیام مثبت [۳۳] و پرداختن به روانشناسی مثبت‌گرا از جمله مواردی هستند که پژوهشگران در راستای ایجاد یک تصویر ذهنی مثبت در مخاطب به آن اشاره کرده‌اند. رویدادهای مورد استفاده در متون کتاب‌درمانی به‌ویژه در ادبیات

تنوع فرهنگی برخوردار باشند. امر [۲۹] نیز عنوان می‌کند که شخصیت کتاب باید مشکلی داشته باشد که همانند مشکل مخاطبانی باشد که از این کتاب برای کتاب‌درمانی استفاده می‌کنند. پاردک و پاردک [۲۶] معتقدند که داستان علاوه بر اینکه باید دارای شخصیت‌های باور پذیر باشد، لازم است عناصر شوخ‌طبعی قابل درک برای کودکان پیش‌دبستانی را نیز شامل شود.

معیار «مخاطب» شامل پنج معیار فرعی «عوامل فرهنگی، بومی و نژادی»، «احترام به باورها و ارزش‌های مخاطب»، «جنسیت»، «سن» و «ویژگی‌های خانوادگی» است. از جمله معیارهای مهم که باید برای انتخاب منابع مناسب برای کتاب‌درمانی به آن توجه شود، «عوامل فرهنگی، بومی و نژادی» و «احترام به باورها و ارزش‌های مخاطب» است که در بسیاری از مطالعات به آن اشاره شده است [۴۵، ۴۴، ۳۹، ۳۷، ۳۵، ۲۸]. براین اساس، مطالب کتاب نباید به باورهای مذهبی و ارزش‌های خواننده توهین کنند [۲۷]. همچنین، مطالب کتاب باید با فرهنگ‌ها و قومیت‌های مختلف متناسب باشد [۳۶] و خواننده باید بتواند از نظر قومی و هویت نژادی با شخصیت داستان همزادپنداری نماید [۳۱]. توجه به «جنسیت» نیز از جمله معیارهایی است که در انتخاب منابع مناسب کتاب‌درمانی باید به آن توجه شود. برخی از پژوهشگران معتقدند که در تدوین متون کتاب‌درمانی باید به جنسیت مخاطب توجه کرد [۴۴]. باین حال، بانکی و همکاران [۲۰] معتقدند که شخصیت‌های داستان به دلیل تسهیل در روند همانندسازی، باید بدون جنسیت مشخص در نظر گرفته شوند. در انتخاب محتوای مناسب، توجه به سن و گروه‌های سنی نیز از جمله معیارهایی است که در مطالعات مختلف به آن اشاره شده است [۳۲، ۳۱، ۱۹].

معیار «اعتبار» دارای هشت زیر معیار «منابع برگزیده»، «ارزیابی شدن توسط نهادهای تخصصی»، «اعتبار ناشر»، «اعتبار نویسندگان»، «ارزیابی شدن توسط همتایان»، «منابع پرفروش»، «ارزیابی شدن توسط غیرهمتایان» و «تاریخ حق مؤلف» است. در انتخاب منابع مناسب برای مداخلات کتاب‌درمانی می‌توان از منابعی استفاده نمود که توسط یک نهاد تخصصی ارزیابی و برگزیده شده باشد [۲۴]. به‌عنوان نمونه، برای انتخاب کتاب‌های مناسب کودکان می‌توان از فهرست کتاب‌های منتخب کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و یا شورای کتاب کودک استفاده نمود [۱۵]. انتخاب کتاب از بین انتشارات یک ناشر معتبر نیز می‌تواند ملاکی برای ارزشمند بودن کتاب در نظر گرفته شود [۲۳]. اعتبار نویسنده یا نویسندگان کتاب و سایر افراد دست‌اندرکار تولید کتاب مانند مترجم، تصویرگر و ویراستار نیز در تعیین اعتبار کتاب مؤثر است [۳۰، ۲۳]. براین اساس، اسمیت و همکاران [۳۲]، تخصص موضوعی نویسنده را از جمله معیارهای اعتبار کتاب می‌دانند. یکی از معیارهایی که به‌منظور ارزیابی اعتبار منابع

مناسب برای کتاب‌درمانی می‌توان مورد توجه قرار داد، ارزیابی کتاب توسط گروه همتایان و درمانجویان است [۳۹، ۳۷، ۳۵، ۲۹]. از جمله معیارهای دیگری که می‌تواند به‌عنوان ملاک تعیین اعتبار منبع مورد استفاده قرار گیرد، ارزیابی آن توسط غیر همتایان از جمله درمانگر، کتابدار، والدین، و متخصص ادبیات کودکان است [۳۸، ۳۵، ۳۴، ۳۰، ۲۹، ۲۵، ۲۲، ۱۹]. برای ارزیابی منابع توسط گروه‌های همتایان و غیرهمتایان می‌توان از ابزارهای اعتبارسنجی استفاده نمود. در این راستا، ردینگ و همکاران [۳۴] از ابزاری شامل پنج معیار و مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت استفاده کردند. آنان پرفروش بودن منابع را نیز مدنظر داشتند. جدید بودن تاریخ انتشار و حق مؤلف منابع نیز به‌عنوان ملاکی برای اعتبار منابع کتاب‌درمانی توسط برخی از مطالعات مطرح شده است [۴۱، ۳۴].

معیارهای ظاهری انتخاب منابع برای مداخلات کتاب‌درمانی:

بر اساس یافته‌های این مطالعه، معیارهای ظاهری انتخاب منابع برای مداخلات کتاب‌درمانی به سه دسته «عناوین»، «عناصر شکلی» و «پیوست‌ها» تقسیم شدند. لازم به ذکر است که در خصوص معیارهای ظاهری، در مطالعات صرفاً به این معیارها اشاره شده است و توضیحات بیشتری درباره جزئیات این معیارها ارائه نشده است. بنابراین، به‌نظر می‌رسد، نیاز به انجام مطالعات بیشتر برای شناسایی ویژگی‌های این معیارها لازم باشد. معیار «عناوین» شامل چهار معیار فرعی «عنوان اصلی»، «عنوان فرعی»، «سرفصل‌ها» و «فهرست مطالب» است. براین اساس، برونو [۳۹] عنوان کتاب و عنوان روی جلد کتاب را به‌عنوان یکی از معیارهای ظاهری انتخاب منابع در نظر می‌گیرد. همچنین، اسمیت [۳۲] و کلمن و گانونگ [۲۷] به عناوین فرعی، سرفصل‌ها و فهرست مطالب کتاب به‌عنوان ملاکی ظاهری برای انتخاب کتاب برای مداخلات کتاب‌درمانی اشاره کرده‌اند. معیار «عناصر شکلی» شامل هشت معیار فرعی «قطع کتاب»، «صفحه‌آرایی»، «نوع کاغذ»، «فونت»، «مصور بودن»، «جلد»، «تعداد صفحات» و «الکترونیکی بودن» است. جذابیت‌های ظاهری کتاب شامل مصوربودن [۳۳، ۲۷، ۲۱]، انتخاب فونت مناسب [۳۸، ۲۱]، صفحه‌آرایی [۲۱]، نوع کاغذ [۲۱]، تعداد صفحات [۳۹، ۳۸] و الکترونیکی بودن [۴۴، ۴۳] از جمله معیارهای شکلی انتخاب منابع مناسب برای کتاب‌درمانی هستند که در منابع مختلف به آنها اشاره شده است. معیار «پیوست‌ها» شامل دو معیار فرعی «فهرست مراجع» و «راهنمای مطالعه» است. کلمن و گانونگ [۲۷] داشتن فهرست مراجع را به‌عنوان یکی از جذابیت‌های ظاهری منابع مناسب برای کتاب‌درمانی در نظر گرفته‌اند. داشتن راهنمای مطالعه که توسط متخصص موضوعی برای کتاب‌های خودیاری نوشته شده است، توسط هولمز [۳۳] مطرح شده است.

کتاب‌های درسی، «وبسایت کتابفروشی‌ها»، «فهرست‌های رتبه‌بندی شده»، و «فروشگاه‌های اینترنتی کتاب» بود. برخی از مطالعات از یک ابزار برای انتخاب کتاب استفاده کرده‌اند. به‌عنوان نمونه، امین دهقان و پریخ [۱۵]، شجاعی و همکاران [۲۱]، و رحیمی‌سه‌گنبد و همکاران [۲۴] از «فهرست کتاب‌های منتخب» استفاده کرده‌اند. برخی از مطالعات نیز از چند ابزار مختلف برای انتخاب استفاده کرده‌اند. در این راستا، ردینگ و همکاران [۳۴] برای انتخاب منابع از فهرست‌های رتبه‌بندی شده و فروشگاه‌های اینترنتی کتاب استفاده کردند؛ اسمیت و همکاران [۳۲] نیز از فهرست‌های کتابخانه‌ای، مراجع کتاب‌های درسی و وبسایت کتابفروشی‌ها استفاده کرده‌اند.

محدودیت‌های مطالعه

از جمله محدودیت‌های این مطالعه، بررسی مطالعات به زبان‌های انگلیسی و فارسی بود که ورود مطالعات زبان فارسی می‌تواند سوگیری انتخاب را افزایش دهد. محدودیت دیگر مطالعه این بود که صرفاً به بررسی مطالعات پایان یافته پرداخته و مطالعات در حال انجام و پروتکل‌ها را شامل نمی‌شود.

نتیجه‌گیری

یکی از موارد حائز اهمیت در کتاب‌درمانی انتخاب منابع مناسب است. برای تأثیر بیشتر کتاب‌درمانی و دستیابی به نتایج بهتر، لازم است کتاب‌هایی که به‌منظور استفاده در مداخلات کتاب‌درمانی استفاده می‌شوند، دارای معیارهای محتوایی و ظاهری مناسبی باشند. معیارهای ظاهری و محتوایی و همچنین فرآیند انتخاب منابع شناسایی شده در این مطالعه می‌تواند به کتاب‌درمانگران شامل درمانگران، روانشناسان، روانپزشکان و کتابداران در انتخاب صحیح منابع و نیز مراحل مختلف انجام فرآیند مذکور کمک نماید.

پیوست: راهبرد جستجو

اعلان‌ها

ملاحظات اخلاقی: این پژوهش با کد اخلاق IR.MUI.NUREMA.REC.1401.051 اخذ شده از کمیته اخلاق در پژوهش‌های زیست پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان انجام شده است.

حمایت مالی: این پژوهش با حمایت مالی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان با شماره ۳۴۰۱۲۲۹ انجام شده است. حامی مالی هیچگونه نقشی در گردآوری داده، تحلیل داده و نگارش مقاله نداشته است.

تضاد منافع: نویسندگان مقاله اعلام می‌کنند که هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

فرآیند انتخاب منابع برای مداخلات کتاب‌درمانی: یافته‌های

این مطالعه درباره «فرآیند انتخاب منابع» در مداخلات کتاب‌درمانی، منجر به شناسایی سه معیار «مراحل انتخاب»، «افراد دخیل در انتخاب» و «ابزارهای انتخاب» شد.

معیار «مراحل انتخاب» شامل سه معیار فرعی «تهیه فهرست اولیه»، «ارزیابی هم‌تا و غیرهم‌تا» و «انتخاب نهایی» است. در واقع، دست‌انداران انتخاب منابع با توجه به سایر معیارهای انتخاب، باید اقدام به تهیه فهرستی اولیه از منابع نمایند، سپس اعتبار این منابع از طریق ارزیابی‌های هم‌تا و غیرهم‌تا مورد بررسی قرار گیرد و در نهایت، منابع نهایی برای استفاده در مداخلات کتاب‌درمانی انتخاب شوند. در مطالعه رحیمی‌سه‌گنبد و همکاران [۲۴] در مرحله اول از مراحل انتخاب، کتاب‌هایی انتخاب شدند که از طرف مؤسسه فرهنگی هنری کیهان دانش برای کودکان معرفی شده بودند. بردزلی [۲۵] نیز برای تهیه فهرست اولیه از کتابشناسی‌های کودکان استفاده کردند. در مرحله «ارزیابی هم‌تا و غیرهم‌تا»، مطالعات مختلف از ابزارها و منابع گوناگونی استفاده کردند. بردزلی [۲۵] برای ارزیابی فهرست اولیه انتخاب شده، از نظرات یک متخصص ادبیات کودکان استفاده کرد. در مطالعه سلحشور و میرحسینی [۲۲] نیز از ارزیابی غیرهم‌تا برای بررسی منابع استفاده شد. بر این اساس ارزیابی توسط متخصصان روانشناسی کودک، کتاب‌درمانگر و متخصص تحلیل محتوای داستان‌ها از شورای کتاب کودک انجام شد. در مطالعه امیر [۲۹]، هم از ارزیابی هم‌تا و هم ارزیابی غیرهم‌تا برای بررسی منابع استفاده شد. بر این اساس، کتاب‌ها توسط کودکان سنین مدرسه، کتابدار کودک و پرستار کودک مورد ارزیابی قرار گرفتند. ردینگ و همکاران [۲۶] نیز از ابزاری در مقیاس لیکرت و شامل پنج معیار برای ارزیابی غیرهم‌تا استفاده کردند. در نهایت با توجه به نتایج ارزیابی هم‌تا و غیر هم‌تا، اقدام به انتخاب فهرست نهایی کتاب‌ها برای استفاده در مداخلات کتاب‌درمانی می‌نمایند.

در برخی از مطالعات، به «افراد دخیل در انتخاب» منابع شامل «متخصص روانشناسی»، «درمانگر»، «متخصص تحلیل محتوا»، «کتابدار»، «پرستار» و «نویسنده کتاب» اشاره شده است [۴۶، ۳۳، ۲۸]. در مطالعه سلحشور و میرحسینی [۲۲] انتخاب داستان‌ها برای مداخله کتاب‌درمانی برای کاهش علائم افسردگی در دانش‌آموزان پایه چهارم و پنجم دبستان توسط متخصص روانشناسی کودکان، کتاب‌درمانگر و متخصص تحلیل محتوای داستان‌ها انجام شد. در مطالعه امیر [۲۹]، افراد دخیل در انتخاب شامل پرستار کودک و کتابدار بودند. در مطالعه نیوکام و همکاران [۳۸]، علاوه بر کتابدار، نویسنده کتاب نیز در بررسی و انتخاب مشارکت داشت. معیار «ابزارهای انتخاب» شامل هشت معیار فرعی «کتابشناسی‌های موضوعی»، «فهرست کتاب‌های منتخب»، «فهرست‌های کتابخانه‌ای»، «پایگاه‌های اطلاعاتی»، «مراجع

- the self - esteem of girls living in dormitory. Journal of Health Administration. 2016;19(64): 73-82. [In Persian]. Available from: <http://jha.iuums.ac.ir/article-1-2026-en.html>
6. Naylor EV. A five-minute bibliotherapy prescription as a physician-delivered treatment for depression: University of Nevada, Reno; 2008.
 7. Delghandi F, Riahinia N, Kadivar P, Sarami G. The effectiveness of bibliotherapy studies in children and adolescents by meta-analysis. Librarianship and Informaion Organization Studies. 2018;29(2): 51. [In Persian]. doi: 10.30484/NASTINFO.2018.2232
 8. Sahami M, Amini Manesh S. The effectiveness of bibliotherapy on stress, anxiety, and depression in women referring to Shiraz Municipality Cultural Center, Iran. Health Information Management. 2019;16(2):81-6. [In Persian]. doi: 10.22122/him.v16i2.3875
 9. Yuan S, Zhou X, Zhang Y, Zhang H, Pu J, Yang L, et al. Comparative efficacy and acceptability of bibliotherapy for depression and anxiety disorders in children and adolescents: a meta-analysis of randomized clinical trials. Neuropsychiatric Disease and Treatment. 2018: 353-65. Available from: doi: 10.2147/NDT.S152747
 10. Davis CH. Bibliotherapy for Depression: Evaluating cognitive behavioral therapy and acceptance and commitment therapy approaches and examining the role of client choice: Utah State University; 2021.
 11. Rapee RM, Abbott MJ, Lyneham HJ. Bibliotherapy for children with anxiety disorders using written materials for parents: a randomized controlled trial. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 2006; 74(3): 436. doi: 10.1037/0022-006X.74.3.436
 12. Ackerson J, Scogin F, McKendree-Smith N, Lyman RD. Cognitive bibliotherapy for mild and moderate adolescent depressive symptomatology. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 1998;66(4):685. doi: 10.1037//0022-006x.66.4.685
 13. Jokar M, Baghban I, Ahmadi A. Comparison of the effect of face to face counseling and cognitive bibliotherapy in reducing depressive symptoms. Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology. 2006;12(3):270-6. [In Persian]. Available from: <https://ijpcp.iuums.ac.ir/article-1-13-fa.html>
 14. Cannon P. Rethinking bibliotherapy: a neuroretoric narratology model for addiction treatment. Health Information & Libraries Journal. 2018;35(4): 331-5. doi: 10.1111/hir.12239
 15. Amindehghan N, Parirokh M. Content analysis of story books suitable for children in age group (b) with book therapy approach. Library and Information Quarterly. 2003; 6(4): 19. [In Persian] Available from: https://lis.aqr-libjournal.ir/article_47375.html
 16. Abraham LM, Crais E, Vernon-Feagans L. Early maternal language use during book sharing in families from low-income environments. American Speech-Language-Hearing Association 2013;
- مشارکت نویسندگان:** معصومه ربیع: مفهوم‌سازی و طراحی مطالعه، گردآوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها، نگارش پیش‌نویس، نگارش - بررسی و ویرایش؛ زیبا فرج‌زادگان: مفهوم‌سازی و طراحی مطالعه، روش‌شناسی، نگارش پیش‌نویس، بررسی و ویرایش، تأیید نهایی؛ احمد پای: مفهوم‌سازی و طراحی مطالعه، نگارش پیش‌نویس، بررسی و ویرایش، تأیید نهایی؛ محمدرضا هاشمیان: روش‌شناسی، گردآوری داده‌ها، نگارش پیش‌نویس، تأیید نهایی؛ رسول نوری: سرپرستی مطالعه، مدیریت پروژه، مفهوم‌سازی و طراحی مطالعه، گردآوری داده‌ها، روش‌شناسی، تحلیل داده‌ها، نگارش پیش‌نویس، نگارش، بررسی و ویرایش، تأیید نهایی. تمامی نویسندگان متن مقاله را مطالعه و تأیید کرده‌اند.
- رضایت برای انتشار: مورد ندارد.
- دسترسی به داده‌ها:** دسترسی به داده‌ها از طریق نویسنده مسئول امکان پذیر است.
- استفاده از هوش مصنوعی:** برای ویرایش بخش انگلیسی مقاله از نرم‌افزار DeepSeek (توسعه‌یافته توسط شرکت فناوری DeepSeek) استفاده شد. تمام ویرایش‌های انجام‌شده با کمک این ابزار توسط نویسندگان از نظر دقت و مناسب بودن بررسی و تأیید شدند.
- قدردانی:** این مقاله حاصل بخشی از پایان‌نامه با عنوان «معیارهای انتخاب منابع اطلاعاتی مناسب برای مداخلات کتاب‌درمانی: یک مرور حیطه‌ای در مقطع کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی مصوب دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۴۰۲ با کد ۳۴۰۱۲۲۹ است.
- منابع**
1. Zare-Farashbandi F, Salimi S. Bibliotherapy: applications, approaches, roles. Health Information Management. 2014;11(1): 124-34. [In Persian]. Available from: https://him.mui.ac.ir/article_11276.html
 2. Salmani Nadooshan A, Habibi S, Akbari A. Bibliotherapy: principles and methods. Journal of Library Studies and Information Organization. 2007; 18(4): 193. [In Persian]. Available from: https://nastinfo.nlai.ir/article_396.html
 3. Frieswijk N, Steverink N, Buunk BP, Slaets JP. The effectiveness of a bibliotherapy in increasing the self-management ability of slightly to moderately frail older people. Patient Education and Counseling. 2006;61(2): 219-27. doi: 10.1016/j.pec.2005.03.011
 4. Chai AY. The use of bibliotherapy in natural environments to develop social skills in young children. ERIC; 2011.
 5. Salimi S, Zare-Farashbandi F, Samouiei R, Hassanzadeh A. The effect of group bibliotherapy on

27. Coleman M, Ganong LH. The uses of juvenile fiction and self- help books with stepfamilies. *Journal of Counseling & Development*. 1990;68(3): 327-31. doi: 10.1002/j.1556-6676.1990.tb01384.x
28. Cohen LJ. Bibliotherapy: the therapeutic use of books for women. *Journal of Nurse-Midwifery*. 1992;37(2): 91-5. doi:10.1016/0091-2182(92)90143-Q
29. Amer K. Bibliotherapy: Using fiction to help children in two populations discuss feelings. *Pediatric Nursing*. 1999;25(1):91-5. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10335256/>
30. Chrisler JC, Ulsh HM. Feminist bibliotherapy: report on a survey of feminist therapists. *Women & Therapy*. 2001;23(4): 71-84. doi: 10.1300/J015v23n04_06
31. Tussing HL, Valentine DP. Helping adolescents cope with the mental illness of a parent through bibliotherapy. *Child and Adolescent Social Work Journal*. 2001;18(6): 455-69. doi: 10.1023/A:1012992116742
32. Smith MC, Vartanian LR, DeFrates- Densch N, Van Loon PC, Locke S. Self- help books for parents of adolescents, 1980-1993. *Family Relations*. 2003;52(2): 174-9. doi: 10.1111/j.1741-3729.2003.00174.x
33. Holmes MM. Writing bibliotherapy books for young children. *Journal of Poetry Therapy*. 2004;17(1): 39-44. doi: 10.1080/08893670410001698532
34. Redding RE, Herbert JD, Forman EM, Gaudiano BA. Popular self-help books for anxiety, depression, and trauma: How scientifically grounded and useful are they? *Professional Psychology: Research and Practice*. 2008;39(5): 537-545. Available from: <https://psycnet.apa.org/buy/2008-14602-009>
35. Tukhareli N. Bibliotherapy in a library setting: reaching out to vulnerable youth. *The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*. 2011; 60(1) doi: 10.21083/partnership.v6i1.1402
36. Cleveland AS. Bibliotherapy for all: using children's literature about loss and grieving to increase awareness, develop coping skills, and build community among elementary school students. Master Thesis: Webster University; 2011.
37. Phornphatcharaphong W. E-bibliotherapy system: book contents for improving quality of youth's life. *Tem Journal*. 2012; 1(3): 192-9. Available from: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1212031>
38. Newcomb P, Hudlow R, Heilskov J, Martinez CD, Le H. Conversations with children about DNA and genes using an original children's book. *Journal of Pediatric Health Care*. 2014;28(6): 497-506. doi: 10.1016/j.pedhc.2014.02.006
39. Bruneau L, Pehrsson DE. Read two books and call me next week: maximizing the book selection process in therapeutic reading. *Journal of Poetry Therapy*. 2017; 30(4): 248-61. doi: 10.1080/08893675.2017.1364507
- 22(1):71-83. doi: 10.1044/1058-0360(2012/11-0153)
17. Adams SJ, Pitre NL. Who uses bibliotherapy and why? a survey from an underserved area. *The Canadian Journal of Psychiatry*. 2000; 45(7): 645-9. doi: 10.1177/070674370004500707
18. Brenes GA, McCall WV, Williamson JD, Stanley MA. Feasibility and acceptability of bibliotherapy and telephone sessions for the treatment of late-life anxiety disorders. *Clinical Gerontologist*. 2010;33(1): 62-8. doi: 10.1080/07317110903344968
19. Amjadi Z, Parirokh M. Story as a tool to help children and teenagers to deal with problems (examination of children's stories with book therapy approach). *Children's and Adolescent Literature*. 2007; (48): 49-68. [In Persian]. Available from: <http://noo.rs/aYoXy>
20. Banki Y, Amiri S, Asadi S. The Study of the efficacy of bibliotherapy in detachment anxiety and depression of children of divorced parents. *Journal of Clinical Psychology and Personality*. 2009; 7(2): 1-8. Available from: https://cpap.shahed.ac.ir/article_2622.html?lang=en
21. Shojaee-Karizaki S, HajiZeinolabedini M, Shapoori S. The effect of bibliotherapy on the reduction of depression of children: (case study of Dar-Al-Qora Orphanage Center, Tehran, Iran). *Research on Information Scienc & Public Libraries*. 2015;21(81): 297-308. [In Persian]. Available form: <https://publij.ir/article-1-1046-en.html>
22. Salahshour N, Mirhosseini Z. Investigating the effect of book therapy on reducing depression symptoms: a case study of fourth and fifth grade students of Shahid Tavana girls' primary school in Tabriz. *Epistemology*; 2015; 8(29): 69-78. Available from: <https://sanad.iau.ir/journal/qje/Article/522216?jid=522216>
23. Masoumi L, Vakilimofrad H, Ghadimi A, Razavi Z, Fatahi A, Tanzadehpanah H. Reviewing the book's effectiveness in improving the treatment of cancer patients in age group B (7-9 years old). *Academic Librarianship and Information Research*. 2020; 53(4): 111-22. [In Persian]. doi: 10.22059/jlib.2020.293087.1440
24. Rahimi N, Parirokh M, Mashhadi A. An investigation into the capabilities of stories in promoting executive functions in children with ADHD: a study based on barklay's extended theory of executive functions. *Library and Information Science Research*. 2021;10(1): 254-81. [In Persian]. doi: 10.22067/riis.v0i0.84848
25. Beardsley DA. Using books to change attitudes toward the handicapped among third graders. *Journal of Experimental Education*. 1981;50(2): 52-5. doi: 10.1080/00220973.1981.11011801
26. Pardeck JT, Pardeck JA. Bibliotherapy: a tool for helping preschool children deal with developmental change related to family relationships. *Early Child Development and Care*. 1989;47(1): 107-29. doi: 10.1080/0300443890470106

45. Schlub GM, Crook A, Barlow-Stewart K, Fleming J, Kirk J, Tucker K, et al. Helping young children understand inherited cancer predisposition syndromes using bibliotherapy. *Journal of Genetic Counseling*. 2021;30(4): 1119-39. doi: 10.1002/jgc4.1396
46. Noruzi A, Ghargaz Z, Siamian H. Investigating the components of bibliotherapy implementation process in digital hospital libraries of Iran: survey analysis. *Journal of Information Science*. 2023; 51(2):295309. doi: 10.1177/01655515221136244
47. Woodall M, Jenkins LN. Using bibliotherapy to address bullying in schools. *Child & Youth Services*. 2024;45(4):651-63. doi: 10.1080/0145935X.2023.2218080
48. Nokarizi M, Alamzadeh S. The effect of book therapy on internalizing and externalizing symptoms of deaf elementary school students in Wasal Birjand exceptional school. *Librarianship and Information Science*. 2011; 1(1): 197-218. [In Persian]. Available from: doi: 10.22067/riis.v1i1.8207
40. Hanson K. Positive psychology for overcoming symptoms of depression: a pstudy exploring the efficacy of a positive psychology self-help book versus a CBT self-help book. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*. 2019;47(1): 95-113. doi: 10.1017/S1352465818000218
41. Tappel AC, Cresce N, Zlotoff B. What's the story? an analysis of children's books about atopic dermatitis. *Pediatric Dermatology*. 2018;35(5): 607-10. doi: 10.1111/pde.13590
42. Conover KM. Tell me a story: promoting resiliency in military children with a bibliotherapy intervention. *Nursing Forum*. 2020;55(3):439-46. doi: 10.1111/nuf.12449
43. Sarles P. Heroes, hospitals,[no] hugs, and handwashing: Bibliotherapy in the age of a pandemic. *Children and Libraries*. 2020;18(3): 5-6. doi: 10.5860/cal.18.3.5
44. Brewster L, McNicol S. Bibliotherapy in practice: a person-centred approach to using books for mental health and dementia in the community. *Medical Humanities*. 2021;47(4):e12. doi: 10.1136/medhum-2020-011898

